

ОКСАНА ВІКТОРІВНА ЧЕРВЯКОВА,*кандидат юридичних наук, доцент,**Військово-юридичний інститут Національного
юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кафедра військового права;* <https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>,*e-mail: cherviakovaov@ukr.net***МЕХАНІЗМИ ТА ПРОЦЕСИ ПЕРЕХІДНОГО ПРАВОСУДДЯ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ СУВЕРЕНІТЕТУ
І НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

Проаналізовано застосовані у країнах постконфліктного періоду механізми та процеси, які сприяли відновленню і забезпеченню в них сталого миру після завершення збройного конфлікту або активних бойових дій. Серед елементів перехідного правосуддя виокремлено ті, реалізація яких доцільна і можлива до завершення активної фази конфлікту в Україні: притягнення до індивідуальної відповідальності, фіксація, документування та збір доказів щодо ймовірно вчинених на території України злочинів (враховуючи воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид і злочин агресії), взаємодія з Міжнародним кримінальним судом щодо міжнародних злочинів, визначення порядку притягнення вищого військово-політичного керівництва російської федерації до відповідальності (трибунал); встановлення обставин конфлікту та їх фіксація, що особливо актуально в умовах інформаційно-психологічних операцій та інших методів гібридної війни, що застосовує російська федерація. Щодо репарацій і гарантій неповторення конфлікту, то вже зараз обидва питання доцільно обговорювати, напрацьовувати стратегії відшкодування збитків Україні та діяти під час і після деокупації територій.

При цьому окремо зауважено, що питання звільнення від відповідальності та покарання можуть бути порушені вже під час переговорів щодо умов завершення конфлікту, як і питання пом'якшення покарання в разі усвідомлення злочинцями своєї вини та співпраці в питаннях встановлення істини. У цьому аспекті проаналізовано досвід Колумбії із застереженням щодо індивідуалізації концепції перехідного правосуддя з урахуванням конкретних обставин. Зокрема, визначено, що для України досвід перехідного правосуддя в Колумбії може бути врахований при вирішенні низки питань амністії, організації роботи комісій зі встановлення істини та інших, з розумінням іншого характеру конфлікту в Колумбії, що має суто внутрішній характер (неміжнародний збройний конфлікт).

Ключові слова: безпека, перехідне правосуддя, відповідальність, збройний конфлікт, міжнародне право.

Оригінальна стаття

ВСТУП. Питання забезпечення національної безпеки в суспільствах, які перебувають у стані збройного конфлікту, набувають актуальності серед пріоритетів наукової думки у світі задля підтримання глобального миру та безпеки. Їх вирішення потребує нестандартних підходів з точки зору організації роботи механізму держави, консолідації зусиль усіх зацікавлених суб'єктів, фокусів уваги громадянського суспільства. Для України це питання є вкрай актуальним з 2014 року, особливо після ескалації конфлікту у 2022 році, коли російська федерація здійснила повномасштабне вторгнення в Україну і продовжила ведення агресивної війни.

Міжнародною спільнотою після двох світових війн було напрацьовано низку домов-

леностей щодо дотримання миру, заборони війни, порядку мирного врегулювання спорів тощо. Однак вирішити питання збройних конфліктів, як бачимо, у світі наразі не вдалося. Україна лише продовжує перелік країн, що зіштовхнулися з проблемою порушення Статуту ООН та застосування війни як засобу вирішення суперечок між суб'єктами міжнародного права. Сьєрра-Леоне (Menzel, 2020), Судан (Carolan, 2020) та інші країни африканського континенту (Beresford, Wand, 2020), що мали або мають активні збройні конфлікти, Хорватія (Cvikic, 2019), Боснія та Герцеговина (Clark, 2020a), Колумбія (Clark, 2020b), Сирія (Jazairi, 2015) – це далеко не повний перелік тих держав, що зіткнулися з проблемами конфліктних та постконфліктних суспільств. Це

означає, що, незважаючи на докладені зусилля світової спільноти, створення низки організацій гуманітарного характеру, прийняття міжнародних норм у цій царині, уникнути збройних конфліктів не вдається.

Утім, аналіз перебігу та наслідків конфліктів дозволяє виокремити і сформулювати вже апробовані практикою концепції відновлення суверенітету, територіальної цілісності, забезпечення національної безпеки, переходу від конфліктних до постконфліктних суспільств (Червякова, 2020а). На особливу увагу, як видається з точки зору прагнення України до відновлення справедливого миру, заслуговує питання функціонування правоохоронних органів та судової системи країн, де відновлено довгостроковий і сталий мир, або ж збройний конфлікт перейшов у фазу припинення активного збройного протистояння (Червякова, 2020б). Вже зараз держава та громадянське суспільство акцентують увагу на тих засобах і методах, які доцільно застосовувати для перемоги України за формулою миру Президента України, проведення переговорів і фіксації умов припинення нічим неспровокованої війни російської федерації проти України. Вже зараз активне вивчення міжнародного досвіду переходу від конфліктного до постконфліктного суспільства є передумовою системних дій усіх зацікавлених суб'єктів у майбутньому.

Збройні конфлікти зазвичай пов'язані з питаннями порушень прав людини, законів та звичаїв ведення війни, використанням заборонених чи обмежених методів і засобів ведення збройних конфліктів та іншими негативними наслідками, які не є характерними для мирного часу. Отже, при врегулюванні конфлікту одним із нагальних питань є відповідальність. Як і рівнозначним є питання звільнення від відповідальності та покарання. І в поєднанні вказаних засобів вирішення (припинення) збройного конфлікту існує чітке правило: невідворотність покарання за такі тяжкі злочини, які викликають стурбованість усієї міжнародної спільноти, загрожують миру, безпеці та благополуччю світу.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Мета статті полягає у встановленні механізмів та процесів перехідного правосуддя з урахуванням міжнародного досвіду для відновлення суверенітету та національної безпеки України. Зважаючи на сформульовану мету, завданнями наукової статті є: визначення кола пріоритетних напрямів перехідного правосуддя, окреслення правової основи правосуддя перехідного періоду в конфліктних і постконфліктних

суспільствах, аналіз колумбійського досвіду перехідного правосуддя та вироблення пропозицій і рекомендацій у контексті російсько-української війни.

МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ. Досягнення поставленої мети дослідження вимагає використання відповідної методології, що виступає інструментальною основою наукових пошуків. Саме завдяки обранню правильного арсеналу загальнотеоретичних та спеціальних наукових методів можливо забезпечити обґрунтоване поєднання суб'єктивних та об'єктивних аспектів пізнання, усвідомити особливості гносеологічної взаємодії об'єкта і суб'єкта. Так, у дослідженні були використані методи загальнонаукового пізнання та спеціально-юридичні. За допомогою методу системного аналізу охарактеризовано сучасний стан проблематики. Логіко-семантичний метод використано для формулювання поняття «міжнародні злочини». Методи документального аналізу, критичної оцінки та порівняння положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, вироків воєнних трибуналів використані для визначення сучасних основ правового регулювання відповідальності за міжнародні злочини. Метод порівняння використовувався для зіставлення діяльності спеціального суду, Комісії правди та Центру з питань зниклих безвісти як компонентів правосуддя Комплексної системи правди Колумбії. Метод сходження від абстрактного до конкретного дав можливість перейти від загальних аспектів сучасної доктрини міжнародного права, що ґрунтується на нормах Римського статуту Міжнародного кримінального суду, до окремо наведеного нами колумбійського досвіду перехідного правосуддя. За допомогою такого загальнонаукового методу, як аналіз, визначено окремі позитивні моменти функціонування компонентів правосуддя Комплексної системи правди, справедливості, відшкодування та неповторення Колумбії: завдяки системі перехідного правосуддя вдалося встановити кількість жертв та інші реальні факти історичного минулого, враховуючи взаємодію політиків та бізнесменів з повстанцями; жертви реалізували право на правду (могли бути присутніми на відкритих засіданнях). Методи індукції та дедукції дозволили систематизувати проблемні аспекти системи перехідного правосуддя Колумбії, зокрема з'ясувати, що жертви очікували більшого; насилля не було припинено; прокуратура не поспішала розслідувати факти участі військово-політичного керівництва у збройному конфлікті. Використання методів групування, системно-структурного та

узагальнення дозволило згрупувати окремі статті Першого Додаткового протоколу до Женевських конвенцій, зокрема ст. 32 про право родин знати про долю своїх родичів, ст. 33 щодо зобов'язання сторін конфлікту передавати інформацію про зниклих безвісти осіб з положеннями інших міжнародно-правових актів, зокрема ст. 24 Міжнародної конвенції про захист усіх осіб від примусових зникнень. Метод системного аналізу дозволив охарактеризувати особливості реалізації кожного з виокремлених напрямів. За допомогою системно-функціонального методу уточнено особливості функціонування спеціального суду, Комісії правди та Центру з питань зниклих безвісти Колумбії. Отже, використання обраної сукупності методів наукового пізнання створило необхідні організаційні та інструментальні передумови для проведення якісного дослідження, в якому забезпечено оптимальне поєднання наукової та практичної складових.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ДИСКУСІЯ. Сучасна доктрина міжнародного права ґрунтується на нормах Римського статуту Міжнародного кримінального суду (далі – РС МКС)¹. Міжнародними злочинами визначені злочини геноциду, злочини проти людства, воєнні злочини, агресії. Ці злочини підпадають під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду (далі – МКС). Відповідний перелік визначено у ст. 5 РС МКС, що є основою функціонування цієї міжнародної інституції з універсальною юрисдикцією та принципом компліментарності у своїй роботі. Приймаючи цей Статут, сторони домовилися, що найсерйозніші злочини, які викликають занепокоєння міжнародної спільноти в цілому, не повинні залишатися безкарними, а їх ефективне судове переслідування повинно бути забезпечене шляхом вжиття заходів на національному рівні та шляхом посилення міжнародного співробітництва². Аналіз цієї позиції свідчить про виокремлення міжнародною спільнотою тих злочинів, за вчинення яких винну особу не може бути звільнено від відповідальності та покарання. І таке правило стосується всіх міжнародних злочинів.

Поняття «міжнародні злочини» зараз охоплює перелічені вище злочини зі ст. 5 Римсь-

кого статуту³. Однак із розвитком міжнародного кримінального права перелік міжнародних злочинів може бути розширений (Червякова, 2020а). Сьогодні «кандидатами» в міжнародні злочини вважають, наприклад, тероризм, рабство та торгівлю і деякі інші злочини міжнародного характеру.

Висновок щодо невідворотності покарання за міжнародні злочини має провідне значення для формування та реалізації концепції перехідного правосуддя. Він означає, що при проведенні переговорів між сторонами конфлікту і виробленні домовленостей щодо миру не може бути порушено питання про амністію й помилування за міжнародні злочини. Водночас звільнення від відповідальності є тим засобом, що активно використовується при проведенні мирних переговорів, для припинення конфлікту і переходу до сталого миру.

При цьому в разі вчинення особами злочинів, за які амністія та помилування не можуть бути застосовані (воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид), світовий досвід має приклади пом'якшення покарання для осіб, котрі активно співпрацюють з інституціями перехідного правосуддя, владою. Прикладом можна назвати досвід роботи Комісії правди в Колумбії (Muñoz, Serralvo, 2019).

Колумбійський досвід перехідного правосуддя цікавий для інших країн, враховуючи Україну, із застереженням щодо індивідуалізації концепції перехідного правосуддя з урахуванням конкретних обставин. Зокрема, для України досвід перехідного правосуддя в Колумбії може бути враховано при вирішенні низки питань амністії, організації роботи комісій зі встановлення істини та інших, з розумінням характеру конфлікту, який у Колумбії має суто внутрішній характер: з 1964 по 2016 рік тривала громадянська війна проти уряду за участю FARC та інших незаконних мілітарних угруповань (Giraldo, Tobón, 2020). У Колумбії для вирішення питань відповідальності були утворені спеціальний суд, Комісія правди та Центр з питань зниклих безвісти. Ці інституції становили компоненти правосуддя Комплексної системи правди, справедливості, відшкодування та неповторення (англ. *Comprehensive System of Truth, Justice, Reparation, and Non-Repetition, SIVJRN*). Ця система була утворена задля забезпечення прав жертв на повну правду про минулі події, отримання відшкодування та

¹ Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (дата звернення: 06.09.2023).

² Там само.

³ Rome Statute of the International Criminal Court (Rome, 17 July 1998). URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf> (дата звернення: 06.09.2023).

гарантії неповторення конфлікту. Крім того, система була спрямована на: сприяння визнання відповідальності всіма, хто брав участь у конфлікті прямо чи опосередковано; збереження історичної пам'яті; примирення колумбійського суспільства задля руху до майбутньої цивілізованості та мирного співіснування¹. І ці інституції співпрацювали між собою, дотримуючись принципу відсутності амністії та помилування для воєнних злочинців і винних у вчиненні злочинів проти людяності (Cronin-Furman, Krystalli, 2020). Водночас, якщо такі особи співпрацювали з Комісією правди, строк їх покарання міг бути змінений у бік зменшення. За яких умов? Через демілітаризацію, чітке зазначення мотивів, співвіконавців, обставин злочину, а також у разі репарації (відшкодування жертвам).

Серед позитивних моментів можна виокремити такі: 1) завдяки цьому вдалося встановити кількість жертв та інші реальні факти історичного минулого, враховуючи взаємодію політиків і бізнесменів із повстанцями; 2) жертви реалізували право на правду: могли бути присутніми на відкритих засіданнях, хоча б і в окремій кімнаті, ставити питання. Однак ця співпраця не позбавлена і негативного досвіду: а) жертви очікували більшого; б) насилля не було припинено; в) прокуратура «не поспішала» розслідувати факти участі військово-політичного керівництва у збройному конфлікті.

Щодо досвіду амністії, то в Колумбії були амністовані ті, хто визнав провину. І це, поперше, є ключовим моментом будь-якої амністії – визнати свою провину. По-друге, ці люди, які підпадають під амністію, мали не просто скласти зброю, а дати гарантії, що вони ніколи в житті більше її не візьмуть. І третій, дуже цікавий аспект, який, вважаємо, було би корисно брати до уваги, – це обов'язкова участь у виплаті репарацій жертвам.

Репарації, право на правду та індивідуальна відповідальність є складовими концепції перехідного правосуддя. Якщо підсумувати висновки та рекомендації експертів, то для конфліктних та постконфліктних суспільств відповідна концепція має провідне значення. Наприклад, останніми роками ООН приділяє

все більшу увагу питанням правосуддя перехідного періоду та верховенства права в конфліктних і постконфліктних суспільствах, що дає важливі уроки для майбутньої діяльності (Guerrero, Aristizabal, 2020).

Незважаючи на назву, перехідне правосуддя не обмежується судовими процесами, враховуючи несудові компоненти (гібридні механізми, освітні процеси, встановлення істини через квазісудові інституції тощо). Як вважає К. Мерфі (2020), правосуддя перехідного періоду означає всебічний процес роботи з питаннями порушень прав людини, вчинених під час конфлікту, що триває, чи репресій, коли суспільство прагне рухатися до кращого стану, а конститутивним елементом цього кращого стану є демократія.

У пункті 8 Доповіді Генерального секретаря ООН «Верховенство права та правосуддя перехідного періоду в конфліктних і постконфліктних суспільствах» міститься поняття «правосуддя перехідного періоду». Згідно з положеннями Доповіді відповідна категорія охоплює повний спектр процесів і механізмів, пов'язаних із пошуком шляхів примирення суспільства з історичним минулим та масштабністю негативних наслідків конфлікту, враховуючи вирішення питань відповідальності і відновлення справедливості. Правосуддя перехідного періоду може включати в себе як судові, так і позасудові механізми з різними рівнями міжнародної участі (або взагалі без неї), а також індивідуальну відповідальність, відшкодування збитків, пошук правди, інституційні реформи з перевіркою та звільненням певних категорій службовців як гарантії неповторення конфлікту². Як бачимо, для країн, на території яких тривають збройні конфлікти (міжнародного чи неміжнародного характеру), провідні фахівці світу наголошують на необхідності концентрації уваги на відповідальності осіб, що порушують норми права; на реалізації права на правду; на репараціях та інституційних змінах, які дозволять уникати конфліктів у подальшому.

Вище ми вже розглянули питання індивідуальної відповідальності, амністії, помилування та репарацій. Отже, зараз перейдемо до

¹ The Special Jurisdiction for Peace in Colombia: Recommendations for the Selection of Judges of the Chambers and Divisions of the Tribunal for Peace // DPLF : сайт. URL: http://www.dplf.org/sites/default/files/the_special_jurisdiction_peace_colombia_web_06_03_2016_0.pdf (дата звернення: 06.08.2023).

² The rule of law and transitional justice in conflict and post-conflict societies : Report of the Secretary-General (Distr.: General, 23 August 2004, S/2004/616) // Security Council Report : сайт. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/PCS%20S%202004%20616.pdf> (дата звернення: 06.08.2023).

права на правду та інституційних реформ як елементів перехідного правосуддя.

Щодо права на правду, то сторони збройного конфлікту мають знати історичну правду про конфлікт, його масштаби та наслідки. Зокрема, Перший Додатковий протокол до Женевської конвенції¹ врегульовує у ст. 32 право родин знати про долю своїх родичів, а ст. 33 містить зобов'язання сторін конфлікту передавати інформацію щодо зниклих безвісти осіб. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від примусових зникнень у ст. 24 містить право особи знати правду обставини примусового зникнення, перебіг розслідування². Римський статут МКС включає до поняття жертв категорію «організації».

При розгляді цього компонента перехідного правосуддя треба застерегти від підміни поняття встановлення істини та історичного документування. Право на правду – це не тільки право на отримання інформації про певні злочини, обставити правопорушень тощо. Це зобов'язання держави забезпечувати вільний доступ до інформації про збройний конфлікт, проведення освітніх та просвітницьких програм, утворення комісій зі встановлення правди.

Комісії зі встановлення правди не як судові інстанції, а як квазісудові інституції можуть бути дієвим елементом перехідного правосуддя не лише в аспекті встановлення істини. Для цього повинен бути організований взаємозв'язок роботи комісій зі встановлення істини з іншими інституціями, які втілюють інші елементи перехідного правосуддя.

Щодо інституційних реформ, то у 2017 році у Звіті Генеральної асамблеї ООН (Рада з прав людини) Спеціальний доповідач з питання про сприяння встановленню істини, правосуддя, відшкодування збитків та гарантії недопущення порушень стверджує, що правосуддя перехідного періоду повинно включати в себе суттєвий інституціональний розвиток, тому що будівництво інституцій –

це довготривалий процес. Також у концепції перехідного правосуддя важливими він визнає вдосконалення захисту свідків, розробку стратегій пріоритетності та впровадження заходів щодо зміцнення громадянського суспільства. Такі ініціативи, як вважає Спеціальний доповідач, вказували б на фактичне реагування та одночасно пропонували можливість подальших постійних дій у сферах правди, справедливості, відшкодування та неповторності³. Саме інституційні реформи дозволяють сприяти таким змінам, що забезпечують сталість миру (Cherviakova, Mekheda, 2021). Через перевірки та звільнення службовців і працівників сектору безпеки та оборони, системи правосуддя формуються гарантії неповторення конфлікту.

ВИСНОВКИ. Враховуючи вищевикладене, можемо запропонувати використовувати як напрацьовані експертами категорії й поняття, так і досвід втілення концепції перехідного правосуддя для переходу від конфліктного до постконфліктного суспільства в Україні. При цьому окремі процеси та механізми доцільні для впровадження до завершення бойових дій і подальшого остаточного оформлення умов миру між сторонами конфлікту. Зокрема, сьогодні вже доступним є притягнення до відповідальності винних у вчиненні воєнних та інших злочинів, що пов'язані з агресією проти України (за відсутності особи з використанням процедури заочної підозри, обвинувачення). Доцільною є співпраця з МКС та обговорення питання створення спеціального трибуналу (для притягнення вищого військово-політичного керівництва російської федерації до відповідальності).

Однак питання звільнення від відповідальності та покарання можуть бути порушені вже під час переговорів щодо умов завершення конфлікту. Як і питання пом'якшення покарання в разі усвідомлення злочинцями своєї вини та співпраці в питаннях встановлення істини (як це було в Колумбії). Водночас уже сьогодні доцільним є встановлення обставин конфлікту та їх фіксація. Особливо це актуально в умовах інформаційно-психологічних операцій та інших методів гібридної війни, що

¹ Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977 // International Committee of the Red Cross : сайт. URL: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf (дата звернення: 06.08.2023).

² International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance : adopted 23 December, 2010 // United Nations : сайт. URL: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ced/pages/conventionced.aspx> (дата звернення: 06.08.2023).

³ Report of the Special Rapporteur on the promotion of truth, justice, reparation and guarantees of non-recurrence (Distr.: General, 21 August 2017, A/HRC/36/50) // Official Document System : сайт. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G17/243/19/PDF/G1724319.pdf?OpenElement> (дата звернення: 06.08.2023).

застосовує російська федерація. Доступними є фіксація, документування та збір доказів всіх порушень права задля передачі матеріалів до міжнародних інституцій, включно з МКС, що має юрисдикцію щодо подій в Україні згідно з поданою декларацією в порядку ст. 12 РС МКС. Щодо репарацій та гарантій неповторення конфлікту, то вже зараз обидва питання доцільно обговорювати, напроцьовувати стратегії відшкодування збитків Україні та діяти під час та після деокупації територій України.

Питання звільнення від відповідальності та покарання можуть бути порушені вже під час переговорів щодо умов завершення конф-

лікту, як і питання пом'якшення покарання в разі усвідомлення злочинцями своєї вини та співпраці в питаннях встановлення істини. У цьому аспекті проаналізовано досвід Колумбії із застереженням щодо індивідуалізації концепції перехідного правосуддя з урахуванням конкретних обставин. Зокрема, визначено, що для України досвід перехідного правосуддя в Колумбії може бути враховано при вирішенні низки питань амністії, організації роботи комісій зі встановлення істини та інших, з розумінням іншого характеру конфлікту в Колумбії, що має суто внутрішній характер (неміжнародний збройний конфлікт).

СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. *Форум права*. 2020б. № 2 (61). С. 150–162. DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>.
2. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: через перехідне правосуддя до сталого миру та безпеки України. *Проблеми законності*. 2020а. Вип. 150. С. 161–172. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.208602>.
3. Beresford A., Wand D. Understanding bricolage in norm development: South Africa, the International Criminal Court, and the contested politics of transitional justice. *Review of International Studies*. 2020. Vol. 46, Iss. 4. Pp. 534–554. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0260210520000224>.
4. Carolan G. Transition Without Transformation: The Legacy of Sudan's Comprehensive Peace Agreement. *International Journal of Transitional Justice*. 2020. Vol. 14, Iss. 2. Pp. 340–359. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijaa010>.
5. Cherviakov O., Mekheda V. Violations of the laws or customs of war under military law: comparative analysis of international and internal legislation of Ukraine. *Problems of Legality*. 2021. Iss. 152. Pp. 8–18. DOI: <https://doi.org/10.21564/2414-990X.152.223328>.
6. Clark J.-N. Body Memories as a Neglected Legacy of Human Rights Abuses: Exploring Their Significance for Transitional Justice. *Social & Legal Studies*. 2020а. Vol. 30, Iss. 5. Pp. 768–789 DOI: <https://doi.org/10.1177/0964663920962556>.
7. Clark J.-N. Storytelling, resilience and transitional justice: Reversing narrative social bulimia. *Theoretical Criminology*. 2020б. Vol. 26, Iss. 3. Pp. 456–474. DOI: <https://doi.org/10.1177/1362480620933230>.
8. Cronin-Furman K., Krystalli R. The things they carry: Victims' documentation of forced disappearance in Colombia and Sri Lanka. *European Journal of International Relations*. 2020. Vol. 28, Iss. 1. Pp. 79–101. DOI: <https://doi.org/10.1177/1354066120946479>.
9. Cvikic S. Deconstruction of 'scientifically based injustices': About post-war traumatized populations of 'spoilers' in Croatia. *Sociologija*. 2019. Vol. 61. Pp. 697–717. DOI: <https://doi.org/10.2298/SOC19S1697C>.
10. Giraldo M. L., Tobón D. J. Personal archives and transitional justice in Colombia: the Fonds of Fabiola Lalinde and Mario Agudelo. *The International Journal of Human Rights*. 2020. No. 1 (21). Pp. 529–549. DOI: <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1811691>.
11. Guerrero F., Aristizabal L.-L. Images and Memory: Religiosity and Sacrifice – The Cases of Tierralta, Trujillo and Arenillo in Colombia. *International Journal of Transitional Justice*. 2020. Vol. 14, Iss.1. Pp. 35–55. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijz030>.
12. Jazairi R. Transitional Justice in Syria: The Role and Contribution of Syrian Refugees and Displaced Persons. *Middle East Law and Governance*. 2015. Vol. 7. Pp. 336–359. DOI: <https://doi.org/10.1163/18763375-00703002>.
13. Menzel A. The pressures of getting it right: Expertise and victims' voices in the work of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission (TRC). *International Journal of Transitional Justice*. 2020. Vol. 14, Iss. 2. Pp. 300–319. DOI: <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijaa011>.
14. Muñoz M. G., Serralvo J. International humanitarian law in Colombia: Going a step beyond. *International Review of the Red Cross*. 2019. Vol. 101, Iss. 912. Pp. 1117–1147. DOI: <https://doi.org/10.1017/s1816383120000181>.

15. Murphy C. Religion & Transitional Justice. *Daedalus*. 2020. No. 149 (3). Pp. 185–200. DOI: https://doi.org/10.1162/daed_a_01811.

Надійшла до редакції: 09.08.2023

Прийнята до опублікування: 15.09.2023

REFERENCES

1. Beresford, A., & Wand, D. (2020). Understanding bricolage in norm development: South Africa, the International Criminal Court, and the contested politics of transitional justice. *Review of International Studies*, 46(4), 534–554. <https://doi.org/10.1017/s0260210520000224>.
2. Carolan, G. (2020). Transition Without Transformation: The Legacy of Sudan's Comprehensive Peace Agreement. *International Journal of Transitional Justice*, 14(2), 340–359. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijaa010>.
3. Cherviakov, O. V. (2020a). Responsibility for war crimes: through transitional justice to sustainable. *Problems of Legality*, 150, 161–172. <https://doi.org/10.21564/2414-990x.150.208602>.
4. Cherviakov, O. V. (2020b). Responsibility for war crimes: mechanisms and processes of recovery of Ukraine's sovereignty and security. *Forum of Law*, 2(61), 150–162. <http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835>.
5. Cherviakov, O., & Mekheda, V. (2021). Violations of the laws or customs of war under military law: comparative analysis of international and internal legislation of Ukraine. *Problems of Legality*, 152, 8–18. <https://doi.org/10.21564/2414-990X.152.223328>.
6. Clark, J.-N. (2020a). Body Memories as a Neglected Legacy of Human Rights Abuses: Exploring Their Significance for Transitional Justice. *Social & Legal Studies*, 30(5), 768–789. <https://doi.org/10.1177/0964663920962556>.
7. Clark, J.-N. (2020b). Storytelling, resilience and transitional justice: Reversing narrative social bulimia. *Theoretical Criminology*, 26(3), 456–474. <https://doi.org/10.1177/1362480620933230>.
8. Cronin-Furman, K., & Krystalli, R. (2020). The things they carry: Victims' documentation of forced disappearance in Colombia and Sri Lanka. *European Journal of International Relations*, 28(1), 79–101. <https://doi.org/10.1177/1354066120946479>.
9. Cvikic, S. (2019). Deconstruction of 'scientifically based injustices': About post-war traumatized populations of 'spoilers' in Croatia. *Sociologija*, 61, 697–717. <https://doi.org/10.2298/SOC19S1697C>.
10. Giraldo, M. L., & Tobón, D. J. (2020). Personal archives and transitional justice in Colombia: the Fonds of Fabiola Lalinde and Mario Agudelo. *The International Journal of Human Rights*, 1(21), 529–549. <https://doi.org/10.1080/13642987.2020.1811691>.
11. Guerrero, F., & Aristizabal, L.-L. (2020). Images and Memory: Religiosity and Sacrifice – The Cases of Tierralta, Trujillo and Arenillo in Colombia. *International Journal of Transitional Justice*, 14(1), 35–55. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijz030>.
12. Jazairi, R. (2015). Transitional Justice in Syria: The Role and Contribution of Syrian Refugees and Displaced Persons. *Middle East Law and Governance*, 7, 336–359. <https://doi.org/10.1163/18763375-00703002>.
13. Menzel, A. (2020). The pressures of getting it right: Expertise and victims' voices in the work of the Sierra Leone Truth and Reconciliation Commission (TRC). *International Journal of Transitional Justice*, 14(2), 300–319. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijaa011>.
14. Muñoz, M. G., & Serralvo, J. (2019). International humanitarian law in Colombia: Going a step beyond. *International Review of the Red Cross*, 101(912), 1117–1147. <https://doi.org/10.1017/s1816383120000181>.
15. Murphy, C. (2020). Religion & Transitional Justice. *Daedalus*, 149(3), 185–200. https://doi.org/10.1162/daed_a_01811.

Received the editorial office: 9 August 2023

Accepted for publication: 19 September 2023

OKSANA VICTORIVNA CHERVIAKOVA,

*Candidate of Law, Associate Professor,
Military Law Institute Yaroslav Mudryi National Law University,
Department of Military Law;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8144-1195>,
e-mail: cherviakoavaov@ukr.net*

TRANSITIONAL JUSTICE MECHANISMS AND PROCESSES: INTERNATIONAL EXPERIENCE FOR RESTORING UKRAINE'S SOVEREIGNTY AND NATIONAL SECURITY

The mechanisms and processes used in post-conflict countries that contributed to the restoration and ensuring of sustainable peace after the end of armed conflict or active hostilities are analysed. Among the elements of transitional justice, the author identifies those whose implementation is appropriate and possible before the end of the active phase of the conflict in Ukraine: bringing to individual responsibility, recording, documenting and collecting evidence of crimes allegedly committed on the territory of Ukraine (including war crimes, crimes against humanity, genocide and the crime of aggression), cooperation with the International Criminal Court on international crimes, determining the procedure for bringing the top military and political leadership of the Russian Federation to justice (tribunal); establishing the circumstances of the conflict and recording them, which is especially important in the context of information and psychological operations and other methods of hybrid warfare used by the Russian Federation. With regard to reparations and guarantees of non-recurrence of the conflict, it is already advisable to discuss both issues, develop strategies for compensating Ukraine for losses and act during and after the de-occupation of the territories.

It has been also noted that the issue of exemption from liability and punishment may be raised during negotiations on the terms of ending the conflict, as well as the issue of mitigation of punishment in case of guilt and cooperation in establishing the truth. In this aspect, the experience of Colombia has been analysed with a reservation regarding the individualisation of the concept of transitional justice, taking into account specific circumstances. In particular, it has been determined that for Ukraine, the experience of transitional justice in Colombia can be taken into account when addressing a number of issues of amnesty, organisation of work of truth commissions and others, with an understanding of the different nature of the conflict in Colombia, which is purely internal (non-international armed conflict).

Key words: *security, transitional justice, responsibility, armed conflict, international law.*

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Червякова О. В. Механізми та процеси перехідного правосуддя: міжнародний досвід для відновлення суверенітету і національної безпеки України. *Право і безпека*. 2023. № 3 (90). С. 135–142. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.11>.

Citation (APA): Cherviakova, O. V. (2023). Transitional justice mechanisms and processes: international experience for restoring Ukraine's sovereignty and national security. *Law and Safety*, 3(90), 135–142. <https://doi.org/10.32631/pb.2023.3.11>.